

การศึกษาผลกระทบทางสังคม และวัฒนธรรม จากการจัดการท่องเที่ยว กรณีศึกษา เมืองเชียงคาน

ตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

Social – Cultural Impacts Of Tourism Management In Chiang Khan, Loei Province, Thailand

อัญญารัตน์ ธารารณ (Anyarat Tharawan)* ดร.มณีวรรณ ผิวนี้ม (Dr.Maneewan Pewnim)**

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบจากการจัดการท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพสังคมและทรัพยากรวัฒนธรรมของเมืองเชียงคาน เพื่อหาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน โดยใช้วิธีศึกษาเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลเอกสารวิชาการและกึ่งวิชาการ ใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่มกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยผลการวิจัยพบว่า การจัดการท่องเที่ยวได้ส่งผลกระทบต่อสภาพสังคมและทรัพยากรวัฒนธรรม ทางสังคมพบว่า ชุมชนได้รับความสะดวกสบายในด้านระบบสาธารณูปโภคมากยิ่งขึ้น คนในชุมชนมีการประกอบอาชีพในท้องถิ่นตนเอง มีรายได้เพิ่มมากขึ้น ผลกระทบทางลบคือความสัมพันธ์ในครอบครัวน้อยลง สังคมมีความแออัดมากขึ้น ส่วนทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นส่งผลให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญหวงแหนรักษาความเป็นเอกลักษณ์และภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง ทางลบคือ ทำให้ทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนถูกลดคุณค่าลงไป มีการเลียนแบบวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มาท่องเที่ยวซึ่งก่อให้เกิดการขัดแย้งกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the effects of the tourism to the social condition and cultural resource of Chiangkhan in order to find the appropriate tourism for the community. The study is processed by the qualitative study, academic research, sub-academic research, informal interview, participant observation, and conservation among participants. The result is revealed that there are the effects to both social condition and cultural resource. In the aspect of the social condition the life in the community becomes more convenient in the term of public utility and local people have more income. However there are the negative effects less relationship among the family and more crowded society. In the part of the cultural resource the tourism makes people have an awareness to reserve their identity and be proud of their culture. On the other hand there are the negative effects that conflict to the cultural resource such as devaluing the cultural resource and copying the culture by the tourists.

คำสำคัญ: ผลกระทบจากการจัดการท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

Key Words: Impact of tourism management, Social and Cultural Change

* นักศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

**ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีวัฒนธรรมที่ใช้เป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวหลากหลายประเทศหนึ่งของโลก เนื่องจากมีความหลากหลายของระบบนิเวศทางธรรมชาติ และทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยว อันทรงคุณค่าอย่างมหาศาลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้เป็นอย่างดี

ในช่วงพ.ศ.2525-2535 อุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทยมีการขยายตัวเติบโตอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในปีพ.ศ.2530 รัฐบาลได้ประกาศให้เป็นปีส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย ส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง และอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกลายมาเป็นเศรษฐกิจที่ทำรายได้ให้ประเทศสูงสุดเป็นอันดับ 1 เมื่อเปรียบเทียบกับสินค้าส่งออกประเทศอื่น อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนมีผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อม รัฐบาลส่งเสริมการท่องเที่ยว และผลักดันวัฒนธรรมท่องเที่ยวให้ไปสู่ท้องถิ่นมากเท่าใด ผลกระทบก็เกิดขึ้นกับวัฒนธรรมท้องถิ่นมากเท่านั้น นิธิ (2532) กล่าวว่า ผลกระทบการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นมีความสำคัญมาก เพราะอาจส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น สังคมไทยยังขาดความรู้ในเรื่องการเชื่อมโยงกิจกรรมด้านต่างๆ เข้าหากันจนเห็นวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปของผู้คนในแหล่งท่องเที่ยว ในขณะที่การท่องเที่ยวกำลังขยายไปแทบจะทุกส่วนของสังคม ประชาชนกลับไม่รู้ว่ามิอะไรเปลี่ยนแปลงในสังคมที่ตนเองอยู่ การศึกษาเรื่องผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมจากการจัดการท่องเที่ยว จะช่วยให้สามารถกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวให้เกิดความสมดุลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน หรือทำให้การท่องเที่ยวเข้ามาเพิ่มศักยภาพในการพึ่งตนเองหรืออำนวยความสะดวกที่หลากหลายแก่ชุมชน (นิธิ, 2532)

อำเภอเชียงคาน เป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดเลย ห่างจากตัวจังหวัดเลยประมาณ 48 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 568 กิโลเมตร ตั้งอยู่บน

ฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง มีทรัพยากรมากมายทั้งทางธรรมชาติ และศิลปวัฒนธรรม เช่น แก่งคุดคู้ อาคารบ้านไม้แบบเก่า วัด และประเพณีเทศกาลต่างๆเป็นที่รู้จักและเป็นเอกลักษณ์ของเชียงคานอย่างชัดเจน และยังได้รับการดูแลสืบทอดในฐานะมรดกของบรรพชนต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เชียงคานเริ่มมีชื่อเสียงโด่งดังเป็นที่รู้จักกันมากในหมู่นักท่องเที่ยวที่รักความสงบเรียบง่าย และยังมีความงดงามของประเพณี วัฒนธรรมที่ยังความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวได้มายาวนานกว่า 100 ปี ซึ่งทางเทศบาลตำบลเชียงคานได้มีการจัดงานฉลอง “100 ปี เชียงคาน เมืองโบราณริมฝั่งโขง” ไปเมื่อวันที่ 4-6 ธันวาคม พ.ศ.2552 เพื่อเป็นการอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรม ความเป็นเอกลักษณ์ให้คงอยู่สืบไป (พลส แอนด์ ไรซ์, 2553)

จากบทความของลมร่าเพย (2553) กล่าวว่า ย่านชุมชนเมืองเก่า ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เป็นชุมชนที่มีชื่อเสียงและได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวในการเดินทางมาท่องเที่ยวเชียงคานมากที่สุด หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นเส้นทางท่องเที่ยวหลักของเชียงคาน เอกลักษณ์ที่เด่นชัดของชุมชนนั้นก็คือ สภาพบ้านเรือนที่ยังคงความเป็นบ้านไม้สมัยเก่า ซึ่งทางเทศบาลตำบลเชียงคานต้องการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมบริเวณถนนสายนี้ไว้ให้เป็นบ้านไม้ทั้งหมด เพื่อเป็นการรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวเชียงคาน และยังมีประเพณีการใส่บาตรข้าวเหนียวยามเช้าซึ่งถือว่าเป็นประเพณีที่มีมาช้านาน และเป็นเอกลักษณ์ของเชียงคาน การประกอบอาชีพของผู้คนในชุมชนบริเวณนี้ก็ยังคงเป็นการเกษตร ปลูกข้าว และการค้าขายกับฝั่งลาวเป็นหลัก นอกจากนี้ก็ยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจนั่นก็คือ วัดมหาธาตุ วัดศรีคุณเมือง และวัดท่าครก ซึ่งมีอายุไม่ต่ำกว่า 200 ปี ถือเป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองของชาวเชียงคาน ส่วนการเดินทางท่องเที่ยวบริเวณชุมชนเมืองเก่านี้ก็สามารถใช้จักรยานเป็นพาหนะ หรือเดินเท้าก็ได้เช่นกัน เพื่อที่จะได้สัมผัสบรรยากาศของชุมชนได้มากที่สุด

ปัจจุบัน เชียงคานถูกขึ้นชื่อว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวของวิถีชีวิต หรือแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและเป็นที่รู้จักไปทั่วประเทศ เพราะเชียงคานสามารถรักษา วิถีชีวิตความเป็นอยู่ประเพณี และวัฒนธรรมไว้ได้อย่างเหนียวแน่น ประกอบกับมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่โดดเด่นและชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นประเพณีการไ้บาศระข้าวเหนียวที่สืบทอดกันมาช้านาน หรือลักษณะอาคารบ้านไม้แบบเก่าที่ยังมีการอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างดี รวมถึงวิธีการดำเนินชีวิตอยู่กับวัฒนธรรมและธรรมชาติ ด้วยแนวคิดของการท่องเที่ยวเชียงคานที่ว่า “เมืองเดินช้า มาใช้ชีวิต กิน อยู่ ชื่นชมวัฒนธรรมอย่าง ‘ไทเชียงคาน’” (ลมร่าเพย,2553) เพื่อให้เมืองเชียงคานสามารถดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ไว้ได้นานเท่านาน

แต่ภาพที่เห็นในวันนี้ เชียงคานได้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมไปอย่างช้าๆ ซึ่งสังเกตได้จากบ้านไม้เก่าบริเวณชุมชนเมืองเก่า ถนนชายโขงได้ถูกดัดแปลงให้เป็นร้านขายของ ร้านอาหาร ร้านกาแฟ รวมถึงบ้านพักและโฮมสเตย์ ที่เกิดขึ้นมาในชุมชนเป็นจำนวนมาก เพื่อรองรับการหลั่งไหลเข้ามาของนักท่องเที่ยว ทำให้ความสงบที่เคยมีในชุมชนเริ่มจางหายไป ในการเปิดบ้านเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว และการเพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยวอย่างรวดเร็วทำให้เชียงคานเริ่มเกิดปัญหาขึ้นหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการดูแลอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การอนุรักษ์ชุมชนบ้านไม้เก่า ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเชียงคาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการควบคุมสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่ชุมชนบ้านไม้เก่า ที่ชุมชนเมืองเก่า ถนนชายโขง ของกรมโยธาธิการและผังเมือง เพื่อให้ชุมชนชายโขงเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต ชุมชน และสังคม ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวถือว่าเป็นปัญหาระดับความที่ต้องรีบหาทางป้องกันในอนาคต การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นที่ชุมชนเมืองเก่า ถนนชายโขง และเมืองเชียงคานไม่ได้ปรากฏให้เห็นแค่ความเจริญรุดหน้าของวัตถุและเทคโนโลยีอันเป็นการเปลี่ยนแปลงในแง่บวกเท่านั้น

หากแต่ยังมีความเปลี่ยนแปลงอันเป็นด้านลบ มีผลกระทบต่อชุมชน สังคม และวัฒนธรรมที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในชุมชน โดยผลกระทบดังกล่าวมีแนวโน้มว่าจะขยายความรุนแรงมากยิ่งขึ้น หากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องยังขาดจิตสำนึกที่จะร่วมกันแก้ไข ปัญหา (โครงการรักษาเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมท้องถิ่น และสิ่งแวดล้อมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว,2543)

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว นำไปสู่ประเด็นที่ผู้ศึกษาต้องการจะศึกษาถึงผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรม จากการจัดการท่องเที่ยว กรณีศึกษา เมืองเชียงคาน ตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ในฐานะที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ เพื่อนำผลการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนให้มีความเหมาะสม สามารถเอื้อประโยชน์ต่อการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน พร้อมไปกับการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณี และศิลปวัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ที่ชุมชนเป็นเจ้าของ เพื่อความต่อเนื่องของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจากปัจจุบัน สู่อนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลกระทบจากการจัดการท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพสังคมและทรัพยากรวัฒนธรรมของเมืองเชียงคาน
2. เพื่อหาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับสภาพสังคมและทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน

วิธีการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี โดยได้เลือกศึกษา เมืองเชียงคาน ตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เนื่องจากมีการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยวภายใน

ชุมชน ทั้งทางบกและทางลบก โดยมุ่งหวังว่าข้อมูลที่ได้จากการศึกษานั้น สามารถช่วยให้หาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน เพื่อนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในรูปแบบที่เหมาะสมกับชุมชนมาก

การวิจัยครั้งนี้เป็นการใช้ระเบียบวิธีวิจัยทั้งเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ การศึกษาเอกสาร การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ รวมถึงการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยได้ลงไปยังพื้นที่ ทำกิจกรรมต่างๆร่วมกับคนในชุมชน และสังเกตกิจกรรมและพฤติกรรมต่างๆ ควบคู่กันไปด้วย นอกจากนั้นได้ศึกษาถึง กฎระเบียบต่างๆ ที่ทางชุมชนได้ยึดถือปฏิบัติ และกฎระเบียบต่างๆ ที่มีขึ้นสำหรับการปฏิบัติตัวของนักท่องเที่ยวที่มาเยือน โดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลต่างๆ ซึ่งเป็นทั้งคนใน และคนนอกชุมชน ได้แก่ ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ประชาชนที่อาศัยในพื้นที่ และนักท่องเที่ยวที่มาเยือน

หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากเอกสาร และข้อมูลภาคสนามที่ได้มาจากการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม นำข้อมูลมารวบรวม และจัดหมวดหมู่เป็นประเด็นต่างๆ โดยวิเคราะห์เนื้อเรื่องตามประเด็นที่ค้นหา นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ และจัดระเบียบข้อมูล ได้แก่การถอดเทปบันทึกเสียง การเรียบเรียงข้อมูลจากแบบบันทึกภาคสนาม การวิเคราะห์แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากคนใน และคนนอกชุมชน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาเรียบเรียงและนำเสนอโดยวิธีพรรณนา บรรยายตามข้อเท็จจริง และสรุปข้อมูลเพื่อนำไปใช้งาน

ผลการวิจัย

จากการวิจัยพบว่า ชุมชนเชียงคาน จังหวัดเลย เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นทางด้านกายภาพที่มีพื้นที่ติดกับลำน้ำโขง รวมถึงมีทรัพยากรทางธรรมชาติ และทรัพยากรทางวัฒนธรรมอย่างมากมาย เทศบาลตำบลเชียงคานมีพื้นที่ 2.7 ตารางกิโลเมตร ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 48 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 568

กิโลเมตร ตั้งอยู่บนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ประกอบไปด้วยชุมชนทั้งหมด 8 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนคุ้มวัดท่ากอก ชุมชนคุ้มวัดป่าใต้ ชุมชนคุ้มวัดศรีพนมมาศ ชุมชนคุ้มวัดมหาธาตุ ชุมชนคุ้มวัดศรีคุณเมือง ชุมชนคุ้มวัดมัชฌิมาราม (ปากกลาง) ชุมชนคุ้มวัดโพธิ์ชัย และชุมชนคุ้มวัดสันติวนาราม ผู้ที่ต้องการเดินทางมาที่ชุมชนเชียงคานสามารถเดินทางมาโดยรถส่วนตัวและรถสาธารณะ

สภาพภูมิอากาศฤดูร้อนจะเริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายนถึงเดือนตุลาคม ฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่กลางเดือนตุลาคมจนถึงเดือนกุมภาพันธ์ โดยอุณหภูมิสูงสุดและต่ำสุดเท่ากับ 32 และ 20.1 องศาเซลเซียสตามลำดับ ประชากรในพื้นที่ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีชนบทนิยมประเพณีฮีต 12 คอง 14 เหมือนคนอีสานทั่วไป ในชุมชนมีการประกอบอาชีพที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็น ข้าราชการ รัฐวิสาหกิจ เกษตรกร รับจ้าง เป็นต้น

ปัจจุบัน เชียงคานถูกขึ้นชื่อว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวของวิถีชีวิต หรือแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและเป็นที่รู้จักไปทั่วประเทศ เพราะเชียงคานสามารถรักษา วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณี และวัฒนธรรมไว้ได้อย่างเหนียวแน่น ประกอบกับมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่โดดเด่นและชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นประเพณีการใส่บาตรข้าวเหนียวที่สืบทอดกันมาช้านาน หรือลักษณะอาคารบ้านไม้แบบเก่าที่ยังมีการอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างดี รวมถึงวิธีการดำเนินชีวิตอยู่กับวัฒนธรรมและธรรมชาติ แต่ภาพที่เห็นในวันนี้ เชียงคานได้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมไปอย่างช้าๆ การเพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยวอย่างรวดเร็วทำให้เชียงคานเริ่มเกิดปัญหาขึ้นหลายประการ การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต ชุมชน และสังคม ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวถือว่าเป็นปัญหาเร่งด่วนที่ต้องรีบหาทางป้องกันในอนาคต การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นที่ชุมชนไม่ได้ปรากฏให้เห็นแค่ความเจริญรุดหน้าของวัตถุและเทคโนโลยีอันเป็นการเปลี่ยนแปลงในแง่บวกเท่านั้น หากแต่ยังมีความเปลี่ยนแปลงอันเป็นด้านลบ

มีผลกระทบต่อชุมชน สังคม และวัฒนธรรมที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในชุมชน ดังนี้

ผลกระทบทางสังคม และวัฒนธรรมจากการจัดการท่องเที่ยว

ผลกระทบทางสังคม

ผลจากการวิจัยพบว่า ผลกระทบทางสังคมจากการจัดการท่องเที่ยว มีผลต่อผลกระทบต่อชุมชน คือ ทำให้ชุมชนเชิงชนเป็นที่ยึดเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากชุมชนเชิงชนมีชื่อเสียงว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตหรือแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและกลายเป็นชุมชนที่น่าสนใจจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างคนในชุมชนกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยือนนั้น มิใช่การมาเยือนเพื่อความเพลิดเพลินอย่างเดียว แต่ยังเป็นการแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ร่วมกัน นำมาซึ่งความเข้าใจที่ถูกต้องของทั้งสองฝ่าย ชุมชนเกิดการรวมกลุ่มทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เพื่อเสริมสร้างความสามัคคีของคนในชุมชน

นอกจากนั้นการท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทำให้ชุมชนเป็นที่ยึดเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนจะทำให้เกิดการยกระดับคุณภาพชีวิตจากการส่งเสริมการท่องเที่ยว และชุมชนได้รับความสะดวกสบายในด้านระบบสาธารณูปโภคมากยิ่งขึ้น การจัดการท่องเที่ยวช่วยเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีการประกอบอาชีพในท้องถิ่นตนเอง มีรายได้เพิ่มมากขึ้น

แต่ผลกระทบทางสังคมที่เกิดขึ้นนั้น ไม่ได้ส่งผลเพียงผลกระทบทางบวกเท่านั้น แต่ยังก่อให้เกิดผลกระทบทางลบด้วย เนื่องจากเมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน ย่อมสร้างความรำคาญให้ชุมชน เพราะชุมชนเชิงชนเป็นชุมชนขนาดเล็ก และเคยเป็นชุมชนที่สงบ ชาวบ้านบางกลุ่มรู้สึกแปลกและเบื่อกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนเยอะขึ้น สมาชิกในครอบครัวก็ต่างทำงานจนไม่มีวันหยุดเพื่อหารายได้ให้มากขึ้น ทำให้ไม่มีเวลาให้กับครอบครัวเพราะทุกคนก็ต้องการหา

รายได้เข้ามาในครอบครัวให้มากขึ้น จึงทำให้เกิดช่องว่างในครอบครัวขึ้นมาได้ในที่สุด

นอกจากนั้นยังส่งผลให้สังคมมีความแออัด เพราะชุมชนเชิงชนเป็นชุมชนขนาดเล็กมีประชากรอาศัยหนาแน่นอยู่แล้ว และเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวย่อมเกิดความแออัดขึ้น ที่พักที่มีอยู่ไม่เพียงพอจนทำให้เกิดจติดขัดของการรองรับของพื้นที่เมื่อจำนวนนักท่องเที่ยวมากขึ้น ก็ก่อให้เกิดปัญหาค่าครองชีพสูงตามไปด้วย เพราะสินค้าและบริการต่างๆ มักขึ้นราคาเมื่อนักท่องเที่ยวมากขึ้น จึงทำให้คนในท้องถิ่นต้องบริโภคสินค้าที่มีราคาแพงมากขึ้น

ผลกระทบทางทรัพยากรวัฒนธรรม

จากการวิจัยสามารถจำแนกลักษณะของวัฒนธรรมของคนในชุมชนที่สำคัญได้ดังนี้

1. วัฒนธรรมการพูด

เนื่องจากชุมชนเชิงชนมีภาษาถิ่นอันเป็นอัตลักษณ์ของตนเอง มีความคล้ายคลึงกันกับเมืองหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สำเนียงจึงแตกต่างกับภาษาพูดในจังหวัดภาคอีสานจากการศึกษาพบว่าไม่ได้ส่งผลให้วัฒนธรรมการพูดการใช้ภาษาของคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไป คนในชุมชนยังมีการใช้ภาษาถิ่นในการติดต่อสื่อสารเช่นเดิม แต่จากการศึกษาพบว่ามีคนในชุมชนบางส่วนมีการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพิ่มเติมเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ และเพื่อความสะดวกในการให้บริการเนื่องจากในปัจจุบันนี้ไม่ใช่เพียงแค่นักท่องเที่ยวชาวไทยที่นักท่องเที่ยวต่างชาติอีกจำนวนมากที่เข้ามาท่องเที่ยว วัฒนธรรมการพูดที่ใช้ภาษาถิ่นเป็นหลักยังคงดำเนินอยู่ และนอกจากนี้ยังพบว่ายังมีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภาษาถิ่นของตนให้นักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความประทับใจในภาษาและวัฒนธรรมของคนอีกด้วย

2. วัฒนธรรมประเพณี

จากการศึกษาพบว่าเมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาภายในชุมชน ได้มีผลทำให้ประเพณีวัฒนธรรมภายในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะประเพณีการใส่บาตร

ข้าวเหนียว ถือว่าเป็นประเพณีที่สืบทอดมาตั้งแต่สมัยโบราณซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากเมืองหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในสมัยก่อนชาวบ้านจะใส่เฉพาะข้าวเหนียวเท่านั้น ซึ่งการใส่บาตรก็ต้องนอนบ้น้อม และถอดรองเท้าขึ้นบนพื้น เมื่อถึงเวลาจึงหันชาวบ้านจะนำอาหารใส่ปิ่นโตไปถวาย จัหวัด แต่เมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาวัฒนธรรมการใส่บาตรข้าวเหนียวก็ถูกยกขึ้นมาเป็นประเด็นหลักของการขายการท่องเที่ยว สถานประกอบการที่พักจะมีการจัดเตรียมจุดสำหรับการใส่บาตรข้าวเหนียวไว้ในแพ็คเกจของการท่องเที่ยวด้วย มีราคาชุดละ 50-100 บาท จากที่วัฒนธรรมดั้งเดิมจะมีการใส่บาตรเพียงแค่ข้าวเหนียว แต่ปัจจุบันนี้ก็จะมีการใส่อาหารคาวและของหวานไปด้วย

3. วิธีการดำเนินชีวิต

พบว่าเมื่อชุมชนเชียงคานกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว ส่งผลให้การดำเนินชีวิตประจำวันมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คนในชุมชนมีการวางแผนในการดำเนินชีวิตเพิ่มมากขึ้น เพราะของอาชีพภายในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เมื่อก่อนคนในชุมชนส่วนใหญ่เคยทำการเกษตร และไม่ได้ทำงานในภูมิสำเนาของตนเอง แต่เมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาก็ช่วยให้คนในชุมชนกลับมาทำงานในภูมิสำเนาของตนเองมากขึ้น เปลี่ยนแปลงอาชีพเป็นอาชีพทางด้านการท่องเที่ยวมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการขายของที่ระลึก หรือให้บริการด้านที่พัก ทำให้ระบบชีวิตประจำวันมีการเปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะงานคือ ขึ้นอยู่กับนักท่องเที่ยว มีการเปิดปิดเป็นเวลา มีการเข้านอนที่ดึกขึ้น แต่สิ่งที่ยังเห็นได้อย่างชัดเจนในวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนเชียงคานที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปนั่นก็คือชาวบ้านในชุมชนก็ยังดำเนินวิถีชีวิตตามประเพณีฮีต 12 คอง 14 อยู่เช่นเดิม

อย่างไรก็ตามในทุกชุมชนเมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวเข้าไปในชุมชนแล้ว ย่อมเกิดให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการเรียนรู้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรม

ต่างกัน ซึ่งอาจจะมีทั้งด้านบวกและด้านลบ การเปลี่ยนแปลงสังคมจะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวมีส่วนกระตุ้นให้มีการพัฒนาความเจริญ ระบบสาธารณูปโภคต่างๆ พร้อมกับสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ซึ่งส่งผลให้คนในชุมชนมีมาตรฐานชีวิตที่ดีขึ้น ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นเป็นเรื่องปกติที่จะต้องเกิดขึ้นหากมีการติดต่อและแลกเปลี่ยนกับคนหรือสังคมภายนอก ซึ่งอาจจะยากในการอนุรักษ์หรือรักษาให้คงไว้เหมือนเดิม แต่ถ้าคนในชุมชนมีความเข้มแข็งและภาคภูมิใจในทรัพยากรวัฒนธรรมที่ตนเองมีนั้น ก็จะสามารถช่วยกันป้องกันผลกระทบเหล่านั้นได้

อภิปรายและสรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยพบว่า เมื่อชุมชนเชียงคานได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวย่อมก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมและทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชนอย่างแน่นอน เพียงแต่ผลกระทบนั้นๆจะเกิดขึ้นมากหรือน้อยเพียงใด และผลกระทบที่เกิดขึ้นนั้นย่อมมีทั้งทางบวกและทางลบ การจัดการท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลกระทบดังกล่าวแน่นอน แต่การเปลี่ยนแปลงนั้นจะเกิดขึ้นอย่างช้าๆจนเกือบจะไม่รู้สึกว่ามีเปลี่ยนแปลง การเดินทางเข้ามาของนักท่องเที่ยวอาจก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนของวัฒนธรรม ทำให้เกิดความอ่อนแอของสังคมและวัฒนธรรมเนื่องจากการยอมรับวัฒนธรรมและความเจริญจากภายนอก คนในชุมชนส่วนใหญ่ทราบถึงปัญหาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแต่ทุกคนก็ต้องการให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนของตนเอง

ในการจัดการท่องเที่ยวและพัฒนาการท่องเที่ยวที่อาศัยพื้นฐานทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน การจัดการท่องเที่ยวต้องมาจากความต้องการของชุมชน ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว รวมทั้งต้องมีการส่งเสริมและสนับสนุนจากทั้งภาครัฐ และเอกชน เพราะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะก่อให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อชุมชน และช่วยสร้างความเข้มแข็งต่อคนในชุมชน เพราะหากไม่

มีการเตรียมพร้อมที่จะรับมือกับการหลั่งไหลเข้ามาของ
จำนวนนักท่องเที่ยว ความเป็นชุมชนดั้งเดิม ทรัพยากร
วัฒนธรรม ประเพณีวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนอาจถูก
ทำลายหรือถูกกลืนไปกับวัฒนธรรมต่างถิ่นที่เข้ามาพร้อม
กับการจัดการท่องเที่ยว

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยในครั้งนี้จะประสบผลสำเร็จไม่ได้
หากขาดความร่วมมือจากคนในชุมชนเชียงคาน อำเภอ
เชียงคาน จังหวัดเลย ที่ได้ให้ข้อมูลต่างๆที่เป็น
ประโยชน์ต่อผู้วิจัย และช่วยให้งานวิจัยในครั้งนี้ประสบ
ความสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ขอขอบคุณสาขาวิชาการจัดการทรัพยากร
วัฒนธรรม รวมถึงบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ที่สนับสนุนงานวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2532. **วัฒนธรรมชุมชนกับการ
ท่องเที่ยว**. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม,
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เพลส แอนด์ ไพร์ซ. **เชียงคาน**. เลย. 2553. กรุงเทพฯ :
บริษัทพงษ์วารินการพิมพ์.
- รายงานการประชุม. 2553. **เทศบาลตำบลเชียงคาน
อำเภอเชียงคาน**. จังหวัดเลย.
- รายงานฉบับสุดท้าย. 2549. **โครงการรักษาเอกลักษณ์
ของสถาปัตยกรรมท้องถิ่น และสิ่งแวดล้อม
เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว จังหวัดเลย**.
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ลมร่าเพย. 2553. **Go เชียงคาน**. กรุงเทพฯ : แพรว
สำนักพิมพ์.